

MUKAYESELİ HUKUKTA İFTİRA, SUÇ İSNADI VE MAHKEME KARARLARI

(Calumny (Slander), Crime Allegation and Court Decisions in Comparative Law)

Doç. Dr. Yusuf YAŞAR*

ÖZET

İftira suçu, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler başlıklı Dördüncü Kısımın, Adliyeye Karşı Suçlar isimli İkinci Bölümünde, 267 nci maddede düzenlenmiştir. Maddenin düzenlenişi ve doktrindeki görüşler değerlendirildiğinde, iftira suçunun mağdurunun tüzel kişi olup olamayacağı hususunda tartışmalar bulunduğu görülmektedir. Nitekim devletin mağdur olup olamayacağı hususu da tartışmalı olup, işbu çalışma kapsamında, bir devletin iftira suçunun mağduru olup olamayacağı, özellikle soykırım suçu çerçevesinde incelenecektir.

Türk Ceza Hukuku'na göre, "Devlet" bir suçun faili olamaz, nitekim TCK'nın 20 nci maddesinde "(1) Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz. (2) Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır." şeklinde bir düzenleme yer almakta olup bu husus açıkça belirtilmemiştir. Konumuz itibarıyla temel sorun bir devletin soykırım suçunun faili olduğu yönünde yapılan bir isnadın iftira suçunun konusunu teşkil edip etmeyeceğidir.

İftira suçu ile ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 267 nci maddesindeki düzenlemeye bakıldığında, maddede hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat etmekten bahsedildiği görülmektedir. Soykırım suçunun, TCK'nın İkinci Kitabının, Uluslararası Suçlar başlıklı Birinci Kısımının, Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar isimli Birinci Bölümünde, 76 nci maddesinde düzenlendiği görülmektedir. Bu itibarla yukarıda belirttiğimiz üzere, ceza sorumluluğunun şahsiliği gereği, ceza hukuku bağlamında bir devletin soykırım suçunun faili olması mümkün olmayıp, bir devlet hakkında soykırım suçunu işlediği iddiasının iftira suçunun konusunu oluşturması mümkün değildir. Ancak, bir devletin yönetici-

---

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

lerinin soykırım suçunun failleri oldukları iddiasında bulunmak, bir suç isnadı gerçekleşmiş olduğundan, şayet 267 nci maddedeki koşullar sağlanıyorsa, iftira suçunun konusunu oluşturabilecektir.

Diğer ülkelerin ceza kanunlarına bakıldığında da, iftira suçunun düzenlenişi itibariyle, genel olarak suçun masum kişilere suç isnadında bulunulması şeklinde düzenlendiği görülmektedir. TCK'nın 301 inci maddesinde olduğu gibi, hemen hemen her devletin, ceza kanununda veya çıkarılan bir ek kanunda, kendisine karşı yöneltilen aşağılayıcı, küçük düşürücü veya karalayıcı söylemlere karşı kendini koruduğu ve bu tür ifadelerin kullanılmasını suç olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu kapsamda her ne kadar bir devlete karşı yöneltilen soykırım isnatları iftira suçunun konusunu oluşturmaya elverişli bulunmasa da, TCK m.301 gibi diğer ülkelerin kanunlarında da yer alan düzenlemelere, yapılan isnat yöneticilere ilişkin ise, iftira suçunu düzenleyen maddelere başvurulması mümkündür.

Anahtar kelimeler: İftira suçu, Soykırım suçu, TCK m.301, Mağdur, Uluslararası Suçlar

Abstract

Calumny (Slander), is regulated in the Second Chapter (“*Crimes Against Justice*”) of the Fourth Section (“*Offences Against the State of the Nation and Final Provisions*”) of the Turkish Criminal Code. When considering the perpetrator of this crime, there is a debate on the issue of whether legal persons may be the perpetrator of this crime or not. In addition, whether a state may or may not be the perpetrator of this crime, especially on genocide allegations, has been analyzed within this paper.

According to the 20th article of the Turkish Criminal Code, “*Criminal responsibility arises from a private wrong. No one can be kept responsible from another person’s act. No punitive sanctions may be imposed for the legal entities. However, the sanctions in the form of security precautions stipulated in the law for the offenses are reserved.*” Thus, this article states clearly that it is impossible for a state to be the perpetrator of any crime. So the main subject of this paper states that under the Turkish Criminal Law, a “State” cannot be considered as the perpetrator of genocide, but the state administrators can be. As a result, this paper analyzes whether allegations claiming that a State has committed genocide, give rise to calumny or not.

The 267th article of the Turkish Criminal Code states that “*Any person who cast aspersions on another person by raising complaint or notifying authorized bodies, or by using media in order to enable commencement of investigation and prosecution against this person, or imposition of administrative sanctions despite of his innocence, is punished with imprisonment from one year to four years.*” Genocide is regulated by the First Chapter (*Genocide and Offences against Humanity*) of the First Section (*International Offences*) of the Turkish Criminal Code. The article states that “(1) *Execution of any one of the following acts under a plan against members of national, racial or religious groups with the intention of destroying the complete or part of the group, creates the legal consequence of an offense defined as genocide. a) Voluntary manslaughter b) To act with the intension of giving severe corporal or spiritual injury, c) To impose conditions that make survival of complete or part of the group members impossible, d) To impose that prevent births in the group, e) To transfer minors of a*

group to another group, (2) A person who commits the offense of genocide is sentenced to heavy imprisonment. (3) The court may adjudicate imposition of security precautions upon the legal entities due to such offenses, (4) These offenses are not subject to statute of limitation.”

As specified above, the 267th article states that aspersions have to be casted on “persons”. Because of the fact that a state cannot be considered as a real person and as the perpetrator of genocide, it is impossible for a state to be the victim of “calumny”. However, according to Turkish Criminal Law, as state administrators can be considered as perpetrators of genocide, to make such allegations on these people may give rise to “calumny” if this crime has not been committed. In addition, even if such allegations on a state cannot give rise to calumny according to Turkish Criminal Law, they may be punished according to the 301st article of the Turkish Criminal Code. This article states that “1. Any person who publicly denigrates the Turkish Nation, the Republic and the Grand National Assembly of Turkey, the Turkish Government and State Judicial Organs, shall be sentenced to 6 months to 2 years of imprisonment. 2. Any person who publicly denigrates the military or security organizations shall be sentenced according the first paragraph. 3. Expression of thoughts intended to criticize shall not constitute a crime.” This paper shows that, like the Turkish Criminal Code, several countries’ criminal codes or other specific codes penalizes these kind of expressions against states. As a result, even if genocide allegations made against a state, are not punishable for calumny under the Turkish Criminal Code, they may be sanctioned based on the 301st article.

Keywords: Calumny, Genocide, Turkish Criminal Code, articles 76, 267 and 301, international crimes.

GİRİŞ

İftira suçu, Türk Ceza Kanunu’nun Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükmümler başlıklı Dördüncü Kısımın, Adliyeye Karşı Suçlar başlıklı İkinci Bölümünde, 267 nci maddede “(1) Yetkili makamlara ihbar veya şikayette bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla, işlemediğini bildiği halde, hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Fiilin maddi eser ve delillerini uydurarak iftirada bulunulması halinde, ceza yarı oranında artırılır. (3) Yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş mağdurun aleyhine olarak bu fiil nedeniyle gözaltına alma ve tutuklama dışında başka bir koruma tedbiri uygulanmışsa, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Suçun temel yapısı incelendiğinde, iftira suçunun “bir kimseye” karşı işlenebileceği görülmekte, bu itibarla bir tüzel kişinin veya devletin suçun mağduru olması Türk Ceza Hukuku bakımından mümkün gözükmemektedir. Her ne kadar doktrin- de Devletin, Ceza Kanununda düzenlenen suçlar bakımından mağdur sıfatını haiz

olup olamayacağı tartışmalı olsa da, İftira Suçu bakımından kanun metninde açıkça “bir kimse” ifadesinin kişi kavramından farklı olarak sadece gerçek kişileri işaret ettiği söylenebilir.

Devletin iftira suçunun mağduru olmaması, devlete karşı yapılabilecek ağır ve haksız ithamların cezasız kalacağı sonucunu doğurmamakta; yalnızca bu tür fiiller farklı suçların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu anlamda özellikle TCK'nun 301. maddesi önemlidir. Türk Ceza Kanunu'nun 301 inci maddesinde, “(1) *Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Devletin askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. (3) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. (4) Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır*” düzenlemesi yer almakta, böylece Türk Milletine, Devlete, Hükümetine, Meclisine veya Yargı Organlarına yöneltilebilecek aşağılayıcı ifadelerin cezasız kalmaması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, genel olarak iftira suçunun hem mukayeseli hukukta hem de Türk Ceza Hukukunda nasıl düzenlendiği, özellikle mağdur konusu üzerinde durularak incelenecek, Devletin doğrudan doğruya iftira suçunun mağduru olamaması halinde ceza hukuku bakımından olaya nasıl bir çözüm getirilebileceği tartışılacak ve TCK'nın 301. maddesiyle olan bağlantı ortaya konulacak, nihai olarak da, kısaca soykırım suçu incelenerek bir devlete yöneltilen soykırım iddialarına karşı Devletin suç duyurusunda bulunup bulunamayacağı tartışılacaktır.

I. Mukayeseli Hukukta İftira Suçu

TCK'nın 267 nci maddesinde, iftira suçunun “bir kimse”ye karşı işlenebileceği belirtilmiş olup, maddenin düzenlemesinden suçun mağdurunun ancak gerçek kişi olabileceği anlaşılmaktadır. Yabancı ülkelerin ceza kanunları incelendiğinde de, suçun benzer olarak düzenlendiği, genelde mağdurun gerçek kişi olarak kabul edildiği görülmektedir.

Alman Ceza Kanunu'nda, 164 üncü maddesinde iftira suçu düzenlenmiş, maddenin ilk fıkrasında suç veya hizmet yükümlülüğünü yerine getirmeme isnadından, ikinci fıkrada ise sair olgular içeren iddia isnadından bahsedilmiştir. Birinci fıkrada yer alan suç bakımından mağdurun gerçek kişi olacağına şüphe bulunmamaktadır, zira suç veya hizmet yükümlülüğünü yerine getirmeme isnadından bahsedilmektedir. Ancak ikinci fıkrada “sair olgular”dan bahsedildiğinden, Alman doktrinindeki bir görüşe göre, bu olgular kapsamına kabahatler de girebileceğinden ve bu kabahatlerin faili tüzel kişiler de olabileceklerinden, tüzel kişiler bu suçun mağduru haline gele-

bilirler¹. Ancak genel olarak doktrindeki görüş her iki fıkra bakımından da suçun mağdurunun ancak gerçek kişiler olabileceği yönündedir².

Alman Ceza Kanunu'nun Yabancı Ülkelere Karşı Suçlar başlıklı üçüncü bölümünde, 103 üncü maddede, yabancı ülkenin devlet başkanına, hükümetinin üyesine veya diplomatik görevi bulunana karalayıcı nitelikte hakaret edenlere hapis cezası öngörülmüştür. Kanunun 90, 90a ve 90b maddelerinde ise, Devlet Başkanı'na, Devlete, Devletin sembollerine, anayasal düzene, milli marşa, bayrağa, devletin renklerine, anayasal organlara, hükümete, anayasa mahkemesine hakaret eden veya bu değerleri küçük düşürücü ifadeler sarf eden kişilerin cezalandırılacakları öngörülmüştür.

Fransız Ceza Kanunu'nda, Kişilere Karşı Suçlar başlıklı İkinci Kitabın, İkinci Kısmının, Kişiliğe Karşı Saldırı başlıklı Altıncı Bölümünde, 226-10, 220-11 ve 226-12 maddelerinde düzenlenmiş, ilk maddede suçun "belirli bir kişiye karşı" işlenebileceği belirtilmiş, ancak 226-12 nci maddede, Kanun'un 121-2 maddesi uyarınca cezai sorumluluğu bulunan tüzel kişiler hakkında 226-12. maddesinde belirtilen tedbirlerin uygulanacağı belirtilmektedir³. Devlet Başkanına veya Devlete karşı hakaret suçu Fransız Ceza Kanunu'nda açıkça düzenlenmiş olmasa da, milli marşa ve bayrağa yönelik hakareti düzenleyen bir iç güvenlik yasası mevcuttur⁴.

İspanya Ceza Kanunu'nda iftira suçu 456 ncı maddede düzenlenmiş, maddede, doğru olmadığını bile bile, bir kişi hakkında, doğru olsaydı bir suç veya kabahat teşkil edecek olan bir fiili işlediğine dair idari veya yargı mercii yetkilisine ihbarda bulunan kişinin cezalandırılacağı belirtilmiştir. Maddede tüzel kişi-gerçek kişi ayrımı yapılmamış, "kişiden" bahsedilmiştir. Bu itibarla İspanya ceza hukukunda devletin genel anlamda mağdur olarak kabul edilip edilmediği bu ayrımın yapılmasında önem kazanacaktır. Aynı Kanun'un 543 üncü maddesinde ise, İspanya'ya, özerk bölgesini, alamet ya da amblemlerini yazıyla veya eylemle alenen aşağılayan kişilerin cezalandırılmasını öngören bir düzenleme mevcuttur.

Belçika Ceza Kanunu'nda iftira suçu Kanun'un V. bölümünde, 443-452. maddelerinde düzenlenmiş, 443-445 inci maddelerde iftira suçunun mağduru "gerçek

¹ **Fischer**, Thomas, Beck'sche Kurz=Kommentare Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen, 2015, s.1144.

² **Joecks**, Wolfgang - **Miebach**, Klaus, Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch Band 3 par.80-184g StGB, 2012, s.1096,1097, **Rudolphi**, Hans Joachim - **Horn**, Eckhard - **Samson**, Erich - **Günther**, Hans Ludwig - **Hoyer**, Andreas - **Wolters**, Gereon - **Rogall**, Klaus - **Stein**, Ulrich - **Wolter**, Jürgen, Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch, 2007, s.13, **Dreher**, Eduard - **Tröndle**, Herbert, Beck'sche Kurz=Kommentare Strafgesetzbuch mit Nebengesetze, 1993, s.991, **Kühl**, Kristian, Strafgesetzbuch Kommentar, 2011, s.776.

³ http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do%3bjessionid=B21562BF1C87DC89C217E-E8165A70FA9.tpdila16v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006165311&cidTexte=LEGI-TEXT000006070719&dateTexte=20150323 , (Erişim Tarihi: 16.03.2015).

⁴ <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/21720.pdf>. (Erişim Tarihi: 16.03.2015).

kişi” olarak gösterilmiş, ancak 446 ncı maddede tüzel kişilere karşı gerçekleştirilen iftira ve hakaret suçlarının gerçek kişilere karşı işlenenlerle aynı şekilde cezalandırılacağı belirtilmiş, böylece tüzel kişilerin de mağdur olabilecekleri kabul edilmiştir.

İsviçre Ceza Kanunu'nun 303 üncü maddesinde, masum olduğunu bildiği bir kişi hakkında soruşturma açılmasını sağlamak amacıyla o kişi hakkında bir suç veya kabahat işlediği yolunda yetkili makamlara suç duyurusunda bulunan kişinin cezalandırılacağı belirtilmiştir. Burada da gerçek kişi tüzel kişi ayrımı yapılmamış olup, “masum olduğu bilinen kişi” den bahsedilmiştir. Türk Ceza Kanunu ile benzer olan bu kanun metninden de gerçek kişilerin mağdur olabileceği düşünülebilirse de İsviçre ceza hukukunda devletin genel anlamda mağdur olarak kabul edilip edilmediğinin ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Kanun'un 270 inci maddesinde İsviçre Konfederasyonu'nu veya Kantonlarını temsil eden bayrağı, armayı veya İsviçre'yi temsil eden bir ambleme zarar vermek veya bunları aşağılamak suç olarak düzenlenmiş, Kanun'un 296 ncı maddesinde ise yabancı devletin; başkanlarına, hükümet üyelerine, diplomatik temsilcilerine alenen hakaret etmek suç olarak düzenlenmiştir.

İsveç Ceza Kanunu'nda, iftira suçu Kanun'un 15 inci bölümünün 5,6 ve 7 nci maddelerinde düzenlenmiştir. Maddelerde “masum bir kişi” hakkında soruşturma başlatılmasına sebebiyet vermek ve suç duyurusunda bulunmak suç olarak düzenlenmiştir. Bu Kanun'da da yalnızca “kişi”den bahsedilmiş, ancak maddede “masum kişi” ifadesi kullanıldığından gerçek kişiden bahsedildiği düşünülebilir.

Macaristan Ceza Kanunu'nda, 227 ncı maddede kişilere karşı iftira suçu düzenlenmiş ve yalnızca “gerçek kişi”lerden bahsedilmiştir. Kanun'un 334 üncü maddesinde, ülkenin milli marşının, bayrağının, armasının veya Macaristan Krallığı'nın şerefine hanel getirecek veya küçük düşürecek ifadeler kullanan veya buna benzer karalayıcı ifadeler sarf eden kişilerin 1 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılmaları öngörülmüştür⁵.

İzlanda Ceza Kanunu'nda, iftira suçu, yalan tanıklık ve suç uydurma gibi kanunumuzda da yer alan bazı suçlarla birlikte, Kanununun 142-149. maddeleri arasında düzenlenmiş olup, suçun mağduru için kanun metninde “kişi” kelimesi geçmektedir. Ancak Devlete, bayrağa, hükümete ve hatta yabancı devletlere veya o devletlerin başkanlarına karşı yapılabilecek küçük düşürücü söylemler de İzlanda Ceza Kanunu'nun 95. maddesinde cezalandırılmıştır⁶.

⁵ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (18.03.2015).

⁶ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, (18.03.2015).

II. Türk Ceza Kanunu'nda İftira Suçu ve Devletin Suçun Mağduru Olup Olamayacağı Sorunu

1. Türk Ceza Kanunu'nda İftira Suçu

İftira suçu, Türk Ceza Kanunu'nun Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükmümler başlıklı Dördüncü Kısımın, Adliye Karşı Suçlar başlıklı İkinci Bölümünde, TCK'nın 267 nci maddesinde düzenlenmiştir. Maddede, yetkili makamlara ihbar veya şikayette bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla, işlemediğini bildiği halde, hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat eden kişinin cezalandırılacağı belirtilmiş, maddenin ikinci fıkrasında failin cezasının artırılmasını gerektiren bir nitelikli hal olarak, suçun fiilin maddî eser ve delillerini uydurarak işlenmesi hali düzenlenmiştir.

Madde metni incelendiğinde, iftira suçunun yalnızca suç isnatlarını değil, idari yaptırım öngören fiilleri de kapsadığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla suçun oluşabilmesi için, yapılacak isnadın, suç isnadı ise soruşturma başlatmaya ya da yapmaya yetkili makamlara, idari yaptırım gerektirecek isnatların ise aynı yönde yetkili idari makamlara yöneltilmesi gerekmektedir⁷.

Mağdur, suçun maddi konusunun sahibidir⁸. İftira suçu adliye karşı işlenen suçlar başlığı altında düzenlenmiş olduğundan, bir görüşe göre iftira suçunun mağduru toplumu oluşturan herkeştir⁹. Bir başka görüşe göre ise, isnat edilen fiilin suç veya kabahat olmasına göre, ilk durumda mağdur kendisine haksız suç isnadı yapılan gerçek kişi, ikinci halde ise gerçek kişi veya tüzel kişidir¹⁰. Bu bağlamda suçun hukuki konusu da önem arz etmekte olup, suçun konusunun bireysel menfaat olduğu görüşünde olan yazarların suçun mağdurunun "suçsuz kimse" olduğu görüşünde olup¹¹, suçun hukuki konusunun adliyenin idaresi olduğunu düşünen yazarların ise suçun mağdurunun adliye olduğu görüşünde oldukları¹² görülmektedir.

İftira suçu bakımından, kanun metnine bakıldığında, yetkili makamlara ihbar veya şikayette bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla, işlemediğini bildiği halde, hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygu-

⁷ **Artuk**, Mehmet Emin-**Gökçen**, Ahmet-**Yenidünya**, A. Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2014, s. 1033.

⁸ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 280 – 281, **Toroslu, Nevzat**, Ceza Hukuku Genel Kısım, 19. Baskı, Ankara 2013, s. 105.

⁹ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 1052.

¹⁰ **Tezcan**, Durmuş - **Erdem**, Mustafa Ruhan-**Önok**, R. Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara, 2010, s.921.

¹¹ **Bayraktar**, Köksal, İftira, İÜHFİM, C. XL, S. 1-4, s.190-191.

¹² **Erem**, Faruk, Türk Ceza Kanunu Şerhi Özel Hükümler, C. II, Ankara 1993, s.1519-1520.

lanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat edilmesinden bahsedildiği görülmektedir. Bu itibarla, gerçekten de burada isnat edilebilecek fiil bir suç teşkil edebileceği gibi, idari yaptırım gerektiren bir fiil de olabilir. TCK'nın 20 nci maddesinde “*Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır*” şeklinde bir düzenleme yer almakta, böylece tüzel kişilerin bir suçun faili olamayacakları anlaşılmaktadır. Bu itibarla iftira suçu bağlamında tüzel kişilere bir soruşturma ve kovuşturma başlatılmasına sebebiyet verecek bir suç isnadı yapılması mümkün değildir; zira tüzel kişiler zaten bir suçun faili olamazlar.

Doktrindeki bazı yazarlara göre, idari yaptırım uygulanmasını gerektiren fiiller bakımından, tüzel kişiler suçun mağduru olabilecekler¹³, farklı görüşte olan yazarlara göre ise, idari yaptırımdan etkilenenler tüzel kişiliğin hissedar ya da üyeleri olan gerçek kişiler olduğundan, suçun mağduru yine bu gerçek kişiler olmakla beraber, tüzel kişiler suçtan zarar gören olacaklardır¹⁴. Doktrindeki bir başka görüşe göre ise, tüzel kişilerin bu suçun maddi konusu olmaları mümkün değildir; zira kanun metninde “bir kimse” ifadesi kullanılmış olup, kanun koyucu bu suçun kapsamına tüzel kişileri dahil etmek isteseydi “kişi” kelimesini kullanacağını ileri sürmektedir¹⁵.

2. Devletin Suçun Mağduru Olup Olamayacağı Sorunu

Türk Ceza Hukukunda devletin bir suçun mağduru olup olmayacağı tartışmalı bir husustur. Doktrindeki bir görüşe göre, özellikle mağduru belli bir kimse olmayan suçlarda suçun mağduru geniş anlamda devlet değil, toplumu oluşturan bireylerdir ve suçun mağduru ancak gerçek kişiler olabilir¹⁶. Doktrindeki bir başka görüş ise, dolaylı olarak geniş anlamda devletin her suçun mağduru olduğunu ileri sürer¹⁷. Ancak doktrindeki baskın görüş, devletin tek başına bir suçun mağduru olamayacağına yöneliktir. Kanaatimizce, bir Devletin suçun mağduru olması mümkün olmayıp, ancak gerçek kişiler suçun mağduru olarak değerlendirilmeli, Devlet ise yerine göre suçtan zarar gören olarak değerlendirilmelidir. Bu itibarla iftira suçu bağlamında Devletin mağdur olması mümkün olmayıp, fiillerin isnat edildiği dönem devlet yöneticilerinin iftira suçunun mağduru olabilecekleri, dolayısıyla Devletin bundan zarar görebileceği kabul edilmelidir.

¹³ Tezcan - Erdem - Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.921.

¹⁴ Artuk-Gökçen-Yenidünya, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 1053.

¹⁵ Yıldırım, Akif, İftira Suçu, TBB Dergisi, Sayı 69, 2007, s.188.

¹⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 284, Hakeri, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2011 Ankara, s.126, Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2010, s.198, Koca, Mahmut - Üzülmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2013, s.108.

¹⁷ Zafer, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK 1-75, Şubat 2015, 150-151.

Yukarıda izah edildiği üzere, Devlet tek başına bir suçun mağduru olamayacağı gibi, ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 20. maddesi gereği bir suçun faili olamayacağı da açıktır. Bu itibarla sorun soykırım suçu bakımından değerlendirildiğinde, devletin suçun faili olması mümkün olmayacağından, bir devlet hakkında soykırım suçunu işlediğinden bahisle ithamda bulunmanın iftira suçuna vücut vermesi de mümkün değildir. Ancak bu noktada, böyle bir yorumun yalnızca Devlet bakımından geçerli olacağı, soykırım teşkil ettiği iddia edilen fiillerin işlendiği dönemde, bu fiillere ilişkin kararları ve talimatları veren gerçek kişiler ve devlet yöneticileri hakkında iftira suçunun oluşabileceğini kabul etmek gerekir. Her ne kadar bir Devletin soykırım suçunun faili olması hukuken mümkün olmayıp, Devlete yöneltilen bu tür ithamlar iftira suçuna vücut vermese de, gerçek kişiler olan yöneticiler hakkındaki bu tür iddiaların 267 nci madde kapsamında iftira suçunu oluşturması mümkündür.

III. Uluslararası Hukukta ve Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu

1. Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu Bağlamında Devletin Sorumluluğu

Soykırımın karşılığı olan ve Türkiye'de *Jenosit* olarak geçen “*Genocide*” kelimesi, ilk defa Raphael Lemkin tarafından kullanılmıştır. Kelimenin anlamına bakıldığında, Yunanca'da “ırk, kabile” anlamına gelen “*genos*” ile Latince anlamı öldürmek olan “*cide*” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle ortaya çıktığı görülmektedir¹⁸. Soykırım suçunun uluslararası sözleşmeler tarafından tanımlanmasından önce, Lemkin ortaya koyduğu bu kavramla soykırım suçunu teşkil edecek fiillerin “politik, sosyal, kültürel, biyolojik, fiziksel, dini ya da ahlaki” olarak işlenebileceğini savunarak suçun kapsamını oldukça geniş tutmuştur¹⁹.

Hukuki anlamda soykırımın tanımlanması ve bağımsız bir suç tipi olarak uluslararası hukukta tanınması 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir²⁰. Sözleşmenin 2. maddesine göre, “*Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur. a) Gruba mensup olanların öldürülmesi; b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek; d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; e) Gruba mensup çocukları*

¹⁸ Tezcan, Durmuş - Erdem, M. Ruhan - Önok, R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara 2009, s.511.

¹⁹ Değer, Ozan, *Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı*, Uluslararası İlişkiler, Cilt:6, Sayı:22, (Yaz 2009), s. 63.

²⁰ Tezcan, Durmuş - Erdem, M. Ruhan - Önok, R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, s.511.

zorla bir başka gruba nakletmek” soykırımını oluşturan eylemler olup; 3. maddeye göre ise, soykırımda bulunmak, bulunulması için işbirliği yapmak, bulunulmasını doğrudan veya aleni surette kışkırtmak, bulunmaya teşebbüs etmek ve iştirak etmek bu suç kapsamında cezalandırılacak eylemlerdir²¹. Son olarak ise, 1 Temmuz 2002’de yürürlüğe giren ve Uluslararası Ceza Divanını kuran Roma Statüsü’nde de bu suç tipi düzenlenmiş olup, Türk Ceza Kanunu’nda yer alan soykırım suçuna ilişkin düzenleme Roma Statüsü’ndeki düzenleme ile büyük ölçüde paralellik göstermektedir²².

Soykırım suçu uluslararası suçlardandır. Bu tür suçlarda sorumluluk uluslararası hukuk temelinde, bireysel cezai sorumluluk olarak belirlenmekte, bu itibarla uluslararası suçların failleri tüzel kişiler değil, ancak gerçek kişiler olabilmektedir²³. Zira devletler eşit tüzel kişilikler olduğundan bir devlet fail ya da mağdur olarak kabul edildiğinde eşitler arası bir yargılama mümkün olmadığından bu durum sorunlara yol açacaktır.

Buna rağmen, geçmiş dönemlerde, bir devletin soykırım suçu bakımından cezai sorumluluğunun bulunup bulunmayacağı yoğun olarak tartışılmıştır. Uluslararası Adalet Divanı’nın önüne gelen *Bosna-Hersek v. Sırbistan-Karadağ* davasının görülmesine kadar uluslararası hukukta kabul edilen genel anlayışa göre devletlerin soykırım suçunun faili olmayacakları ve bundan dolayı bir cezai sorumluluklarının doğmayacağı²⁴ ve sorumluluklarının soykırımını önleme ve sorumlularını cezalandırmayla sınırlı olduğu kabul edilegelmiştir²⁵. Bu davaya ilişkin verilen 26 Şubat 2007 tarihli kararlar devletlerin sorumluluğu anlayışında bazı değişikliklere gidilmiştir. Kararda, Mahkeme, Sözleşme’nin 1. ve 9. maddelerini yorumlayarak, devletler tarafından soykırım suçunun işlenmesinin yasaklandığı sonucuna varmış ve uluslararası hukuk anlamında devletlerin de bu suçu işlemekten sorumlu tutulabileceklerini belirterek, devletin gerekli önlemleri almaması veya yükümlülüklerini ihmal etmesi neticesinde suçu işlemekten veya suça iştirak etmekten sorumlu tutulabileceğini belirtmiştir²⁶. Ancak bu kapsamda devlet bakımından doğacak sorumluluğun sadece uluslararası

²¹ http://www.uhdigim.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliisoz/bm/bm_11.pdf (Erişim tarihi: 10.05.2015).

²² Roma Statüsü’nün 6. maddesinde soykırım suçu şu şekilde düzenlenmiştir: “Bu Statü’nün amaçları bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur. a) Gruba mensup olanların öldürülmesi; b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek; d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek”, <http://www.ihop.org.tr/dosya/ucm/ucm.pdf> (Erişim tarihi: 11.05.2015).

²³ Değer, Ozan, s.65.

²⁴ Değer, Ozan, s.67.

²⁵ Beşiri, Arzu, *Soykırım ve Soykırıma İlişkin Uluslararası Mekanizmalar*, TBB Dergisi, 2013, s.205.

²⁶ Beşiri, Arzu, s.205.

bir sorumluluk olacağı ve cezai nitelikte olmayacağı, uluslararası hukukta devletlerin cezai sorumluluğunun kabul edilmediğini vurgulanmıştır²⁷.

Bu itibarla, uluslararası hukuk bağlamında ve bu alanda verilen Uluslararası Adalet Divanı'nın bu kararı ile birlikte devletin sorumluluğu hususu incelendiğinde, devletlerin soykırım suçunun işlenmemesi için gerekli önlemleri almadıkları, sorumluları cezalandırmadıkları ve devlet olarak suçun işlenişine iştirak ettikleri hallerde dahi, bu fiillerinden dolayı sorumluluklarının doğacağı muhakkaktır. Ancak bu sorumluluk, cezai bir sorumluluk olarak değil, uluslararası sözleşmelere taraf olduğu ve uluslararası yetkiye sahip mahkemelerin yetkisinin tanındığı ölçüde ortaya çıkacak olan uluslararası bir sorumluluktur.

2. Türk Ceza Hukuku'nda Soykırım Suçu

Türkiye'de ise, ulusal hukuk bakımından durum incelendiğinde, soykırım suçu TCK'nın 76 ncı maddesinde "(1) Bir planın icrası suretiyle, millî, etnik, ırki veya dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı aşağıdaki fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur: a) Kasten öldürme. b) Kişilerin bedensel veya ruhsal bütünlüklerine ağır zarar verme. c) Grubun, tamamen veya kısmen yok edilmesi sonucunu doğuracak koşullarda yaşamaya zorlanması. d) Grup içinde doğumlara engel olmaya yönelik tedbirlerin alınması e) Gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesi. (2) Soykırım suçu failine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Ancak, soykırım kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısınca gerçek içtima hükümleri uygulanır. (3) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur. (4) Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işlemez" şeklinde düzenlenmiştir.

765 sayılı TCK'da düzenlenmemiş olan bu suç, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Roma Statüsü'nde yer alan metne paralel olarak düzenlenmiştir. Nitekim yukarıda değinilen 1948 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi de Türkiye tarafından 23.3.1950 tarihinde 5630 sayılı Kanunla herhangi bir çekince konulmaksızın onaylamıştır²⁸.

Türk Ceza Kanunu'nda suçun "Uluslararası Suçlar" kısmında düzenlendiği dikkate alındığında, suçla korunan hukuksal değer bireysel değerlerden ziyade « insanlığın uluslararası varlığı »dır²⁹.

Suçun maddi unsurlarına bakıldığında, suçun faili bakımından herhangi bir özellik aranmadığı ve suçun failinin herkes olabileceği görülmektedir. Ancak bu nok-

²⁷ Tezcan, Durmuş - Erdem, M. Ruhan - Önok, R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, s.517.

²⁸ Koca, Mahmut, *Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Nisan 2010, Sayı:1, s.7.

²⁹ Koca, Mahmut, *Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu*, s.10.

tada suçun özellikleri dikkate alındığında bu suçun tek bir kişinin tek başına işleminin güç olacağı, bu suçun ancak belirli bir grup tarafından işlenmesinin mümkün olacağı kabul edilmelidir³⁰. Bunun yanı sıra, yukarıda izah edildiği üzere, TCK'nın 20. maddesi gereği bir suçun faili ancak gerçek kişiler olabilmektedir. Bu itibarla, bir devletin bu suçun faili olması mümkün olmamakla beraber, devlet adına hareket eden gerçek kişilerin bu suçun faili olabilmeleri mümkündür. Suçun mağduru geniş anlamda uluslararası toplumu oluşturan tüm insanlar olsa da, ayrıca dar anlamda mağduru soykırım suçunu oluşturan fiillere maruz bırakılan *milli, etnik, ırki veya dinsel* bir grubun üyeleri de olduğunu kabul etmek gerekir³¹.

Suçun fiil unsuru ise maddede beş bent halinde belirtilmiş olup bunlar kanun metninde *kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, ezizet veya köleleştirme, kişi hürriyetinden yoksun kılma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma ve zorla fuhşa sevk etme* olarak belirtilmiştir. Suçun hangi fiillerle işlenebileceği maddede tek tek belirtilmek suretiyle düzenlenmiş olduğundan bu suç bağlı hareketli bir suçtur. Bunun yanı sıra bu fiillerden herhangi birinin belirtilen gruplara karşı işlenmesi halinde suç meydana geleceğinden, bu suç seçimlik hareketli bir suçtur. Bu itibarla, suçun oluşması için sayılan bu fiillerin hepsinin gerçekleşmesi aranmayacak, bunlardan yalnızca birinin işlenmesi suçun oluşumu bakımından yeterli sayılacaktır. Ancak seçimlik hareketli suçların özelliği gereği bu fiillerden birkaçının aynı gruba karşı aynı dönemde işlenmesi halinde birden fazla suç oluşmayacak, ilk seçimlik hareketin yapılmasıyla suç tamamlanacak, tek bir suç oluşmuş olacaktır. Ancak ceza belirlenirken birden fazla seçimlik hareketin gerçekleştirilmesi halinde TCK'nın 61. maddesi gereği bu husus dikkate alınabilecektir.

Suçun "bir planın icrası suretiyle" işlenmesi ise, bazı yazarlar tarafından suçun maddi unsurları kapsamında değerlendirilirken³², bir diğer görüşe göre ise yalnızca manevi unsurun ispatını kolaylaştıran bir husus olup maddi unsurlarla bir ilgisi bulunmamaktadır³³.

Soykırım suçu bakımından önem arz eden bir diğer unsur da suçun manevi unsurudur. Soykırım suçu ancak kasten işlenebilir. Bu itibarla fail suçu bilerek ve isteyerek gerçekleştirebilir. Kanunda ayrıca taksirli hali düzenlenmediğinden bu suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir. Ancak bu noktada önem arz eden husus, suçun işlenebilmesi için kanun koyucu tarafından özel bir kast aranmış olmasıdır. Kanun metninde suçun "*bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla*"

³⁰ **Turhan**, Faruk, Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Uluslararası Suçlar, HPD Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 3, Nisan 2005, s.3.

³¹ **Koca**, Mahmut, *Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu*, s.10.

³² **Koca**, Mahmut, *Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu*, s.17.

³³ **Değirmenci**, Olgun, *Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu (TCK 76)*, TBB Dergisi, Sayı:70, 2007, s.96.

işlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda, bu maksat bulunmaksızın kanun metnindeki fiillerin işlenmesi soykırım suçuna vücut vermeyecektir. Bu itibarla suçun olası kastla işlenmesi mümkün olmayıp ancak doğrudan kastla işlenebilir. Suçun oluşması bakımından ise failin bu maksada ulaşmasının bir önemi bulunmamakta, bu maksatla hareket etmesi yeterli görülmekte, bu maksat dahilinde de failin sadece bir gruba mensup kişileri öldürmek amacıyla değil, aynı zamanda hedef aldığı grubu kısmen veya tamamen yok etmek, yani o grubun gelecek kuşaklarının var olmasını da engelleme amacı gütmeye gerekmektedir³⁴. Nitekim bu husus *Prosecuta v. Rutaganda* davasında Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından özellikle vurgulanmıştır³⁵. Ayrıca Uluslararası Adalet Divanı yukarıda da değinilen 26 Şubat 2007 tarihli kararında, Sırbistan-Karadağ hakkında açılan davada, soykırım suçunun oluşabilmesi için özel kast unsurunun öneminin altını özellikle çizmiş ve karara konu olaylarda Bosna-Hersek'te yer alan kamplarda gerçekleştirilen kitlesel öldürmelerin bu özel kastla yapıldığına ikna olmadığını belirterek Sırbistan-Karadağ devleti aleyhine soykırım suçunu işlediğine dair hüküm verilemeyeceğine karar vermiştir³⁶.

Arz ettiği öneme binaen, soykırım suçunun düzenlendiği maddenin ikinci fıkrasında özel bir içtima hükmü getirilerek soykırım kapsamında işlenen “kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısınınca gerçek içtima hükümleri uygulanacağı” belirtilmektedir. Ayrıca TCK'nın 13 üncü maddesi kapsamında bu suçun soruşturulması ve kovuşturulması bakımından evrensellik ilkesi kabul edilerek soykırım ve insanlığa karşı suçları yalnızca Türkiye'de işleyenlerin değil, yurtdışında işleyen vatandaş veya yabancıların da, Türkiye'de yargılanması öngörülmüştür³⁷.

IV. Türk Ceza Kanunu'nun 301 inci Maddesinin Uygulanması

Yukarıda Mukayeseli Hukuk başlığı altında incelendiği üzere, hemen hemen tüm ülkeler, devletlerini ve manevi değerlerini koruyabilmek adına bu değerlerin tahkir edilmesine yaptırım uygulayan bazı suçlar ihdas etmişlerdir. Bu ülkelerde olduğu gibi, Türk Ceza Kanunu'nun 301 nci maddesinde, “(1) *Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Devletin askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. (3) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. (4) Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.*” şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

³⁴ Koca, Mahmut, *Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu*, s.18.

³⁵ Kocaoğlu, Sinan, *Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu*, Ankara Barosu Dergisi, 2005-3, s.159.

³⁶ Beşiri, Arzu, s.205.

³⁷ Koca, Mahmut, *Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu*, s.25.

Maddenin düzenlenişiyile korunan temel hukuki değere bakıldığında, genel anlamda korunan kamu menfaati³⁸, toplumun devamlı huzuru ve vatandaşların saygınlığıdır³⁹. Bununla beraber devletin manevi şahsiyetinin ve saygınlığının da korunduğunu kabul etmek gerekmektedir⁴⁰. Ancak konumuz bakımından önemli olan bir husus, korunan hukuki menfaatleri ihlal eden ve kanun metninde belirtilmiş olan “aşağılama” kavramıdır. Aşağılama kavramından ne anlaşılması gerektiğine paralel olarak, bir devlet hakkında soykırım suçunu işlediği iddiasında bulunmanın, iddianın gerçekliğinin şüpheli kalması halinde, aşağılama olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira yukarıda ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere, her ne kadar bir devlet cezai sorumluluk anlamında soykırım suçunun faili olarak değerlendirilemeyecek olsa da, Uluslararası Adalet Divanı’nın 2007 yılında vermiş olduğu kararda, bir devletin soykırım suçunu işleyebileceği, ancak bunun yalnızca uluslararası hukuk bağlamında sorumluluk doğuracağı belirtilmiştir. Bununla birlikte bir devletin yöneticilerinin soykırım ithamına maruz kalmasının, bu kişilerin devleti temsil ettikleri düşünülürse esasen devletin şahsiyetini de itham anlamına geleceği ifade edilebilir. Bu itibarla, bir devlet hakkında böyle bir suç işlediği veya bu suça iştirak ettiğine ilişkin ileri sürülen iddiaların şüphede kalması halinde bu tür ifadelerin aşağılama kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılabilir.

Aşağılama kavramı doktrinde pek çok değişik biçimde tanımlanmıştır. Kelimenin sosyal anlamı incelendiğinde, “*duyulan saygı ve güvenin azaltılması amacıyla matuf ifade, eylem ve düşünce açıklaması*” şeklinde, dil bilimi açısından bir değerlendirme yapıldığında ise, “*kıymetini itham etmek, kıymetini aşağı göstermek, hor görmek, tahkir etmek*” şeklinde tanımlanmaktadır⁴¹. 765 sayılı Kanun’un 159 uncu maddesinde, bu suç bakımından tahkir ve tezyif ifadelerine yer verilmiş, suçun oluşabilmesi için kullanılan ifadelerin hem tahkir hem de tezyif niteliğinde olması aranmıştır. Bu itibarla doktrindeki bazı yazarlar aşağılamak kelimesini bu fiillerle paralel incelemişler, aşağılamanın, tahkir ve tezyife ya da hakarete göre daha hafif bir saldırı teşkil ettiğini belirtmişlerdir⁴². Buna göre, doktrinde tahkirin kelime olarak “*hakaret etme, hor görme, küçük düşürme, onur kırma, aşağılama, gurur kırıcı davranış ve hareketlerde bulunma*” anlamına gelirken, tezyifin ise, “*bayağı, adi, küçük düşürücü ve mağdurun şeref ve haysiyetini pek büyük ölçüde rencide edici bir kelime ile hakir görücü tahkirleri*” içerdiği belirtilmiş, 5237 sayılı kanundaki aşağılamak fiilinin yine bu anlamda anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür⁴³.

³⁸ **Birtek**, Fatih, *İfade Özgürlüğü ve Türk Ceza Kanunu’nun 301 inci maddesinin Bu Kavram Işığında Değerlendirilmesi*, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt :81, Sayı :2, 2007, s.618.

³⁹ **Ceyhan**, Murat, *Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama Suçu* (Tck m. 301), Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, s.1788.

⁴⁰ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 1204.

⁴¹ **Birtek**, Fatih, s.616.

⁴² **Artuk**, Mehmet Emin, *Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin Kurum Ve Organlarını Aşağılama Suçu* (5237 sayılı TCK m. 301), TBB Dergisi, Sayı:70, 2007, s.231.

⁴³ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 1205.

Bir Devlet hakkında soykırım suçunu işlediğine ilişkin iddialar ileri sürmenin, yukarıda açıklanan sebeplerle her ne kadar iftira suçunu oluşturmasa da, 301 inci madde kapsamında aşağılamak ifadesinin kapsamında kaldığı tartışılabilir. Ancak, aynı maddenin üçüncü fıkrasında eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç teşkil etmeyeceği belirtilmiş, suçun oluşumuna engel olan hukuka uygunluk sebeplerinden hakkın kullanılması kapsamındaki düşünce ve ifade özgürlüğüne vurgu yapılmıştır. Bu ifade olmasaydı dahi hukuka uygunluk nedenleri arasında yer alan hakkın kullanılması kapsamında düşünce ve ifade özgürlüğü gereğince fiil suç teşkil etmeyecek denilebilirse de kanun koyucunun bu hususu özellikle vurgulaması gereksiz bir tekrar olarak görülmemeli uygulayıcılara yönelik bir ibare olarak anlaşılmalıdır.

Bu itibarla kullanılan ifadelerin suçu oluşturup oluşturmadığı incelenirken, düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında kalıp kalmadığının değerlendirilmesi de gereklidir. Bu noktada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Yargıtayımızın içtihatları genel anlamda değerlendirildiğinde, eleştiri kavramı kapsamında sert, haşin ve yerici ifadelerin yer alabileceği, hatta siyasi kimliği olan kimselerin bu tür eleştirilere konumları gereği maruz kalmalarının daha anlaşılabilir olduğu ve bu kişiler hakkında yapılan eleştirilerin daha sert olmasının da kabul edilebileceği gerekmektedir. Ancak eleştiri sınırının aşılması ve 301. maddede belirtilen kurumların doğrudan saygınlığını rencide edici ve aşağılayıcı ifadelerin kullanılması halinde suçun oluşacağı muhakkaktır. Burada sınırı belirlerken şüphesiz başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve AİHS'in uygulanma ve yorumlanmasında asıl yetkili olan AİHM'in kararları olmak üzere uluslararası hukukun kriterleri dikkate alınmalıdır. Zira Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90 ıncı maddesine göre usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmünde olup, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşmaların hükümleri esas alınacaktır⁴⁴.

Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşmenin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesinin ilk fıkrası "*Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir*" şeklinde düzenlenmiş, ikinci fıkra ise bu özgürlüğe "*Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığı veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı*

⁴⁴ Şahbaz, İbrahim, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türk Yargı Sistemindeki Yeri*, TBB Dergisi, Sayı:54, 2004, s.185.

biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir” şeklinde bir sınırlama getirilmiştir⁴⁵. Bu itibarla ifade özgürlüğünün esas kural olduğu vurgulanmış, ancak belirli şartlarda bu özgürlüğün de sınırlandırılabilceği belirtilmiştir.

AIHM’in Lingens⁴⁶ davasında, “(...) *bir siyasetçiye yönelik eleştirilerin kabul edilebilir sınırları, özel bir şahsa yönelik eleştiri sınırına göre daha geniştir. Bir siyasetçi, özel şahıstan farklı olarak her sözünü ve eylemini bilerek ve kaçınılmaz bir biçimde, gazetecilerin ve halkın yakın denetimine açar; bu nedenle daha geniş hoşgörü göstermek zorundadır*” şeklinde karar vermiş⁴⁷, bu husustaki görüşünü ilerleyen dönemlerde verdiği kararlarda da pekiştirmiştir. AIHM’in genel olarak ifade özgürlüğü kapsamında verdiği kararlara bakıldığında, ifade özgürlüğünün mümkün merteye geniş tutulduğu, sınırlamaların ise mümkün olduğunca dar yorumlanması ve uygulanması gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. Nitekim Sürek davasında da, AIHM dava-ya konu olan “*Mahkeme Sözleşmenin 10. Maddesinin 2. fıkrasında kamu çıkarlarına ilişkin siyasi konuşmalar veya sorunlara ilişkin tartışmaların sınırlandırılmasına dair çok dar bir kapsam olduğuna işaret etmektedir (bkz. 25 Kasım 1996 tarihli Wingrove – Birleşik Krallık davası, 1996 Raporları-V, s. 1957, 58. Madde). Ayrıca, izin verilebilir eleştirilerin sınırları, hükümet ile ilgili hususlarda, özel vatandaşlar veya siyasetçiler açısından daha geniştir. Demokratik bir sistemdeki hareketler veya hükümetin ihmalleri sadece yasama ve adli otoritelerin değil, aynı zamanda kamuoyunun da yakın takibinde olmalıdır. Ayrıca, Hükümetin sahip olduğu egemen konum, özellikle haksız saldırılar ve düşmanlarının eleştirilerine cevap verilmesine ilişkin başka araçların bulunduğu durumlarda, cezai işlemlere başvurulması konusunda bir sınırlamanın uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.*”⁴⁸ şeklinde karar vermiştir. Ancak sınırlamaya örnek olarak kullanılan ifadelerin açıkça şiddet çağrısında bulunması halinde, bunların ifade özgürlüğü bağlamında mütalaa edilemeyeceği belirtilmektedir⁴⁹. Nitekim yine Sürek davasında Mahkeme “(...) *Bununla birlikte, kamu düzeninin garantörleri sıfatıyla hareketle, ceza kanunu niteliğinde olanlar da dahil olmak üzere, doğru tepkiyi verecek ve anılan ifadeler aşılardan önlemlerin benimsenmesi Devlet otoritelerinin yetkisine açıktır (bkz. 9 Haziran 1998 tarihli İncal – Türkiye kararı, 1998-IV Raporları, s. 1567, 54. Madde). Son olarak, anılan sözler bir birey veya bir kamu görevlisi veya bir nüfusun bir kesimine karşı*

⁴⁵ http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2015)

⁴⁶ Lingens, Avusturya’ya karşı, 8 Temmuz 1986.

⁴⁷ http://www.ifadeozgurlugu.adalet.gov.tr/faaliyetler/17_19_eylul/aihm_diger_ulke/lingens-avusturya_guncelleme.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2015)

⁴⁸ http://www.ifadeozgurlugu.adalet.gov.tr/faaliyetler/29_30_kasim/A%20C4%B0HM%20T%C3%BCrkiye%20Kararlar%C4%B1/surek.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2015)

⁴⁹ **Macovei**, Monica, İfade Özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. Maddesi’nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, İnsan Hakları El Kitapları No:2,s.29, http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/el_kitaplari/AIHSmad10Ifade.pdf (Erişim Tarihi:15.05.2015)

bir şiddeti teşvik ettiği durumlarda Devlet otoriteleri, ifade özgürlüğüne ilişkin müdahale gereğinin incelenmesinde daha geniş bir marja sahiptir. (...) makalenin içeriği, bölgede daha fazla şiddete teşvik edebilecek şekilde kabul edilmelidir. Gerçekten de, okuyucuya iletilen mesaj, saldırgan ülke karşısında şiddete başvurma gerekliliği ve haklı bir önlem olduğudur. Bu açıdan Mahkeme, muhatap Devlet tarafından başvuranın mahkumiyetine ilişkin olarak öne sürülen nedenlerin, başvuranın ifade özgürlüğüne ilişkin bir müdahale için yeterli dayanak teşkil ettiği görüşündedir.” şeklinde karar vererek ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığını ve gerektiğinde sınırlandırılabilceğini belirtmiştir.

Yargıtayımız da kararlarında AİHM’in kriterlerini uygulamakta, genel olarak verdiği kararlarda ifade özgürlüğünü ön planda tutmaktadır, ancak ifade özgürlüğünün sınırlarını çizmekte, eleştiri sınırının aşılması halinde 301 inci maddede düzenlenen suçun oluşacağını belirtmektedir. Örneğin Yargıtay Ceza Kurulu’nun 11.07.2006 tarih ve 9-169/184 sayılı kararında “*İfade özgürlüğü sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararlı veya ilgilenebilir değmez görülen haber ve düşünceler için değil, devletin veya toplumun bir bölümünün aleyhinde olan, onları rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır. Bu demokratik toplum düzeninin ve çoğulculuğun gereğidir. Eleştiri de kaynağını bu özgürlükten alır. Eleştirinin doğasından kaynaklanan sertlik suç oluşturmaz, eleştiri övgü olmadığına göre, sert, kırıcı ve incitici olması da doğaldır. Eleştirinin sert bir üslupla yapılması, kaba olması ve nezaket sınırlarını aşması, eleştirinin eğitim ve kültür düzeyine bağlı bir olgu ise de; kurumlar eleştirilirken görüş açıklama niteliğinde bulunmayan, küçültücü, aşağılayıcı ifadeler kullanılmamalı, düşünceyi açıklama sınırları içinde kalınmalı, başka bir anlatımla onların saygınlığını zedeleyici veya yok edici, varlık nedenini tartışılır hale getiren hareketlerden kaçınılmalıdır. Bu kapsamda, her hangi bir düşünce açıklaması olarak değerlendirilemeyecek beyanlar veya açıklamalar, hukukun korumaya aldığı düşünce ve ifade hürriyeti kavramı dışına taşıdığından fiile hukuka uygunluk niteliği kazandıracak “eleştiri hakkı” olarak değerlendirilmesi de olanaksız hale girecektir.*

(...) ifadenin aşağılayıcı olup olmadığı değerlendirilmesi yapılırken özgürlükçü yaklaşımla yasaklamanın-sınırlamanın dar olarak yorumlanması gerekmektedir. Evrensel hukuk anlayışının bu yönde olduğu da unutulmamalıdır. Avrupa İnsan Hakları mahkemesince toplumu sarsan, rahatsız eden, şok ifadelerin çoğulcu demokrasinin temeli olduğuna ilişkin yerleşik içtihadının yanı sıra (Handyside/İngiltere, 7.12.1976; Sunday Times/İngiltere, 26.4.1979; Türkiye Birleşik Komünist Partisi, 30.1.1998 vb.) Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 3.7.2001 gün ve 9/132-155 sayılı kararındaki ‘ifade özgürlüğü sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararlı veya ilgilenebilir değmez görülen haber ve düşünceler için değil, devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, onları rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır. Bu demokratik toplum düzeninin ve çoğulculuğun gereğidir. Eleştiri de kaynağını bu özgürlükten alır, eleştirinin doğasından kaynaklanan sertlik suç oluşturmaz, eleştiri övgü olmadığına göre, sert, kırıcı ve incitici olması da doğaldır’ içtihadı da evrensel gelişmeye koşut bir karardır.” demek suretiyle

ifade özgürlüğünün esas olanın ifade özgürlüğü olduğunu ve bu özgürlüğün geniş kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerektiğini, ancak bu özgürlüğün sınırsız olmadığını, eleştiri sınırını aşan, hakaret ve aşağılama mahiyetindeki ifadelerin bu özgürlük kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ve Yargıtayımızın kararları birlikte değerlendirildiğinde, ifade özgürlüğünün esas olduğu, ancak bu özgürlüğün salt hakaret ve aşağılama barındıran, eleştiri sınırını aşan ifadeler için koruma sağlayamayacağı kabul edilmelidir.

SONUÇ

Çalışmamızda öncelikle Mukayeseli Hukukta iftira suçu incelenerek bazı ülkelerde bu suçun nasıl düzenlendiği ortaya konulmuştur. Yapılan inceleme neticesinde, genel olarak suçun düzenlenişine bakıldığında ve özellikle Alman Ceza Hukuku doktrini incelendiğinde, suçun mağdurunun gerçek kişiler olarak kabul edildiği görülmektedir. Nitekim Türk Ceza Hukuku bakımından yapılan değerlendirmede, Türk Ceza Kanunu'nun 267 nci maddesinde suç isnadında bulunulan kişiden "bir kimse" olarak bahsedilmekte ve bu ifadenin Kanun'un diğer maddelerinde görülen "kişi" kavramından farklı olduğu, doktrinde de bu hususun hakkında suç isnadı yapılan kişinin gerçek kişi olması gerektiği ve tüzel kişi olamayacağı belirtilmektedir.

Konumuzla bağlantılı olarak değerlendirme yapıldığında, temel sorun bir devlet hakkında soykırım suçunu işlediğine ilişkin iddiada bulunmanın iftira suçunu oluşturup oluşturmayacağıdır. Soykırım, çalışmamızda belirtildiği üzere hem uluslararası metinler hem de Türk Ceza Kanunu tarafından suç olarak düzenlenmiştir. Bu itibarla, iftira suçunu düzenleyen 267 nci maddede "bir kimse" kelimesinden gerçek kişilerin anlaşılması gerektiği hususuna ek olarak, bir devletin, cezai sorumluluk bağlamında herhangi bir suçun faili olup olamayacağı sorununun da incelenmesi icap etmiştir. Uluslararası Mahkemelerin verdikleri kararların soykırım konusuna ilişkin vermiş oldukları kararlar incelendiğinde, devletlerin soykırım suçunu işlemiş veya buna iştirak etmiş sayılabilecekleri ancak bundan dolayı cezai bir sorumluluk doğmasının mümkün olmadığı, yalnızca uluslararası hukuktan doğan sorumluluktan bahsedilebileceği anlaşılmıştır. Ulusal hukuka bakıldığında ise, Türk Ceza Kanunu'nun 20 nci maddesinde açıkça tüzel kişilerin suçun faili olamayacaklarının açıkça düzenlendiği görülmektedir. Bu açıklamalar neticesinde, bir devleti soykırım suçundan ceza hukuku kapsamında fail olarak sorumlu tutmak mümkün olmadığına ve 267 nci maddede düzenlenen iftira suçu bakımından suç isnadı ancak gerçek bir kişiye yapılabileceğine göre, bir devletin soykırım suçunu işlediğini iddia ederek o devlete karşı iftira suçunun işlenmesi mümkün görülmemektedir.

Çalışmamızda izah edildiği üzere, iftira suçuna konu olamayacak bu tür bir itham bakımından, bir devletin kendi saygınlığını ve itibarını korumak için başvur-

bileceği başka ceza hukuku yolları bulunmaktadır. Mukayeseli hukuk başlığı altında, diğer ülkelerde iftira suçunun nasıl düzenlendiği incelenirken, bu devletlerin ceza kanunlarında bir suç ihdas etmek veya bununla ilgili olarak özel kanunlar çıkarmak suretiyle, TCK'nın 301 inci maddesinde olduğu gibi, devletin ve onu temsil eden bazı kurumların saygınlığını aşağılayıcı ifadelerde bulunmanın cezai yaptırıma bağlandığı görülmektedir. Ancak bu tür maddelerin uygulanması kapsamında ifade özgürlüğünün önem arz ettiği de göz önüne alınmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından da anlaşıldığı üzere, özellikle siyaseti ve kamu yararını ilgilendiren hususlarda ifade özgürlüğünün daha geniş tutulması gerektiği ve yapılan eleştirilerin daha sert olabileceği kabul edilse de, salt devletin saygınlığını zedelemek ve bir devletin temsil ettiği manevi değerleri aşağılamak kastıyla kullanılan ifadelerin TCK'nın 301 nci maddesinde düzenlenen suçu oluşturacağı düşünülmelidir. Bu itibarla bir devlet hakkında somut iddialara dayanılmaksızın yapılacak bu tür ithamların bu suçu oluşturabileceği düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Artuk**, Mehmet Emin, *Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin Kurum Ve Organlarını Aşağılama Suçu (5237 sayılı TCK m. 301)*, TBB Dergisi, Sayı:70, 2007.
- Artuk**, Mehmet Emin-**Gökçen**, Ahmet-**Yenidünya**, A. Caner, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara 2014.
- Artuk-Gökçen-Yenidünya**, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 280 – 281, **Toroslu, Nevzat**, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 19. Baskı, Ankara 2013.
- Bayraktar**, Köksal, *İftira*, İÜHFİM, C. XL, S. 1–4.
- Beşiri**, Arzu, *Soykırım ve Soykırıma İlişkin Uluslararası Mekanizmalar*, TBB Dergisi, 2013.
- Birtek**, Fatih, *İfade Özgürlüğü ve Türk Ceza Kanunu'nun 301 inci maddesinin Bu Kavram Işığında Değerlendirilmesi*, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt :81, Sayı :2, 2007.
- Ceyhan**, Murat, *Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama Suçu (Tck m. 301)*, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan.
- Değer**, Ozan, *Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı*, Uluslararası İlişkiler, Cilt:6, Sayı:22, (Yaz 2009).
- Değirmenci**, Olgun, *Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu (TCK 76)*, TBB Dergisi, Sayı:70, 2007.
- Dreher**, Eduard - **Tröndle**, Herbert, *Beck'sche Kurz=Kommentare Strafgesetzbuch mit Nebengesetze*, 1993.
- Erem**, Faruk, *Türk Ceza Kanunu Şerhi Özel Hükümler*, C. II, Ankara 1993.
- Fischer**, Thomas, *Beck'sche Kurz=Kommentare Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen*, 2015.
- Hakeri, Hakan**, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara 2011.

Joecks, Wolfgang - **Miebach**, Klaus, Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch Band 3 par.80-184g StGB, 2012.

Koca, Mahmut - Üzülmaz, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2013.

Koca, Mahmut, *Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı:1, Nisan 2010.

Kocaoğlu, Sinan, *Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu*, Ankara Barosu Dergisi, 2005-3.

Kühl, Kristian, Strafgesetzbuch Kommentar, 2011.

Macovei, Monica, İfade Özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, İnsan Hakları El Kitapları No:2,s.29, http://www.ana-yasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/el_kitaplari/AIHSmad10Ifade.pdf

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2010.

Rudolphi, Hans Joachim - **Horn**, Eckhard - **Samson**, Erich - **Günther**, Hans Ludwig - **Hoyer**, Andreas - **Wolters**, Gereon - **Rogall**, Klaus - **Stein**, Ulrich - **Wolter**, Jürgen, Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch, 2007.

Şahbaz, İbrahim, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türk Yargı Sistemindeki Yeri, TBB Dergisi, Sayı:54, 2004, s.185.

Tezcan, Durmuş - **Erdem**, M. Ruhan - **Önok**, R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara 2009.

Tezcan, Durmuş - **Erdem**, Mustafa Ruhan-**Önok**, R. Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara, 2010.

Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, 19. Baskı, Ankara 2013.

Turhan, Faruk, Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Uluslararası Suçlar, HPD Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 3, Nisan 2005.

Yıldırım, Akif, İftira Suçu, TBB Dergisi, Sayı 69, 2007.

Zafer, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK 1-75, Şubat 2015.

İnternet Kaynakları:

<http://www.legifrance.gouv.fr> (Erişim Tarihi: 16.03.2015)

<http://arsiv.setav.org> (Erişim Tarihi: 16.03.2015)

<http://www.legislationline.org/> (18.03.2015)

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafisoz/bm/bm_11.pdf (Erişim tarihi: 10.05.2015)

<http://www.ihop.org.tr/dosya/ucm/ucm.pdf> (Erişim tarihi: 11.05.2015)

http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2015)

<http://www.anayasa.gen.tr/andlasma-bilgi.htm> (Erişim Tarihi: 12.05.2015)

<http://www.ifadeozgururlugu.adalet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.05.2015)